

KANDIDAT

2919

PRØVE

SK-200 1 Informasjonskompetanse og leseutvikling

Emnekode	SK-200
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	15.12.2016 09:00
Sluttid	15.12.2016 15:00
Sensurfrist	09.01.2017 01:00
PDF opprettet	05.09.2018 14:56
Opprettet av	Digital Eksamen

---

1 SK-200 15.12.2016 Generell informasjon

Emnekode: SK-200

Emnenavn: Informasjonskompetanse og leseutvikling

Dato: 15.12.2016

Varighet: 09:00-15:00

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Kandidaten skal svare på enten oppgave 1 eller oppgave 2.

For at kandidaten skal bestå eksamen, må hun/han svare på alle delspørsmålene i oppgaven.

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Velg ett alternativ

Nei

Ja

Riktig. 1 av 1 poeng.

2 Eksamensoppgave SK-200 15.12.2016

Skriv ditt svar her...

Oppgave 1: Informasjonskompetanse i skolen

Innledning

I dagens samfunn med ubegrenset tilgang til informasjon som ligger tilgjengelig for oss på nettet, er det nødvendig med opplæring i og utvikling av såkalt informasjonskompetanse. Tidligere, før internett, fant vi informasjonen vi trengte på biblioteket eller i trykte bøker eller tidsskrift, som var forhåndsvurdert og kvalitetssikret av forlag, fageksperter, redaktører eller bibliotekpersonell. Nå må vi være våre egne redaktører og selv vurdere hvorvidt informasjonen vi finner på nettet er pålitelig og troverdig. Alle kan skrive en artikkel og publisere den på weben, uavhengig av hvilke motiver man har.

Tradisjonelt er det biblioteket som har brukt informasjonskompetanse som et begrep for søking etter informasjon og litteratur, og for kildevurdering og kildekritikk. De senere årene har begrepet også blitt tatt i bruk av politikere og pedagoger som en kunnskap det er nødvendig å lære elevene for at de skal bli kritiske og reflekterende deltakere i samfunnet. I Kunnskapsløftet -06 bruker de likevel ikke begrepet informasjonskompetanse, men digital kompetanse, som en del av fem kompetanser elevene skal tilegne seg gjennom et skoleløp, der i blant lesekompetanse og skrivekompetanse. Informasjonskompetanse er imidlertid et begrep som dekker, ikke bare digitale tekster, men alle typer tekster, dokumenter, bilder, video eller lydfiler man finner både på nettet eller i feks biblioteket. Begrepet er også fagovergripende i den forstand at det gjelder i alle fag på skolen.

I denne oppgaven vil jeg utdype begrepet informasjonskompetanse nærmere, med fokus på begrepet som et sammensatt og fagovergripende begrep. Videre vil jeg rette fokus på hvordan lærere og skolebibliotekarere kan legge til rette for et nært samspill mellom informasjonssøking og det emnet eleven skal undersøke. Hva er

fordeler og eventuelle ulemper med et slikt samarbeid?

Informasjonskompetanse - et sammensatt begrep

Definisjon på informasjonskompetanse er at det er en kompetanse der elevene skal kjenne sitt informasjonsbehov. Elevene skal kunne søke, lete og finne informasjon, og kritisk vurdere informasjonen de finner, for så å kunne bruke informasjonen til egen kunnskapsutvikling. Informasjonskompetanse er et sammensatt begrep, dvs at det inneholder flere kompetanser, som lese- og tekstkompetanse og kritisk og reflekterende vurderingsevne.

Lesekompetanse er en viktig kompetanse å inneha, og er en forutsetning for å kunne utvikle informasjonskompetanse. De to er nært knyttet til hverandre. Å lese bøker legger opp til en lineær lese måte. Da er boka ferdig inndelt i kapitler og avsnitter, man har innholdslistor og stikkordslistor og det kan være lettere å finne fram til relevant informasjon. Mye av den informasjonen vi finner i dag, særlig på nett, er sammensatt og består av mange komponenter eller modaliteter, de er multimodale. Dvs at den kan bestå av både tekst, tekstbokser, bilder, lydfiler og hyperlenker feks. For å beherske alle disse modalitetene og sette de inn i en sammenheng krever det god lesekompetanse. Det er lett å rote seg bort når man klikker på en lenke feks, og man bør derfor hele tiden tenke over hva formålet med søkingen og lesingen er. Tekster på nettet kan ha en helt annen struktur enn man er vant til fra bøker eller tidsskrift, og det kan noen ganger være vanskelig å vite hvilken type tekst man egentlig leser. Da er det også viktig med tekstkompetanse.

Kunnskap om sjanger, er avgjørende for hvordan man leser teksten. Er det en fiktiv eller faktisk tekst, er det en fagartikkel eller er det blogg eller leserinnlegg? Kan man skimle for å plukke ut relevant informasjon eller bør man nærlese for å virkelig fange opp hva teksten handler om? Dette er lesestrategier som er en fordel å ha kjennskap til for å ha en mest mulig effektiv informasjonsinnhenting.

Videre er det viktig å ha både tekst- og lesekompetanse for å kunne vurdere en kildes reliabilitet og troverdighet. Da må man stille seg spørsmål som: Hvem har skrevet denne teksten? Hva er hensikten til forfatteren? Har forfatteren en personlig agenda for å publisere teksten? Hvordan er tekstens struktur, er den oversiktlig og har den videre referanser og informasjon om forfatter og/eller nettside? Her kan man feks bruke TONE som hjelpemiddel for å vurdere nettsiden. TONE står for: troverdig, objektiv, nøytral og egnethet. Elevene kan lære å bruke TONE for å vurdere om en tekst eller nettside er troverdig, objektiv, nøytral og om den er egnet til eget informasjonsbehov.

Informasjonskompetanse som et sammensatt begrep vil altså si at det ligger flere kompetanser i begrepet, som lesekompetanse, tekstkompetanse og evne til kritisk tenkning og refleksjon. Dette er avgjørende for å ha god informasjonskompetanse. Dette er egenskaper og kunnskap som ikke kommer av seg selv, men som det hele tiden må jobbes med å utvikle. Det er kunnskap som er fagovergripende i den forstand at det gjelder for alle fag i skolen, ikke bare i norsk eller historie. Praktiske fag som feks byggfag har også etter hvert blitt mer teoretiske, og krever til tider avansert lesing av relativt krevende fagterminologi i sammensatte tekster som instruksjoner og bruksanvisninger.

Det er skolen som helhet sitt ansvar å utdanne elevene til gode samfunnsborgere, som evner å delta i demokratiske prosesser som kritisk tenkende og reflekterende individer. På den måten blir informasjonskompetanse også en del av skolens dannelsingsprosjekt, i følge Rafste. Som informasjonskompetent blir man i stand til å kritisk vurdere det man leser av informasjon, man vet hva man leser og vet hva man kan bruke det man leser til. Man evner å omdanne den kunnskapen man tilegner seg til egen kunnskapsutvikling.

Elevenes søkeferd - samspill og kontekst

Læring i skolen har gått fra å være individbasert (behavioristisk) der eleven blir tillært noe, til å ha et sosialkulturelt perspektiv på læring, der elevene selv er deltakere i egen kunnskapsutvikling. Utvikling av informasjonskompetanse skjer i en sosial kontekst i samspill med andre. Det kan være i interaksjon elever i mellom, mellom elev og lærer eller i samspill med de redskapene man bruker i informasjonssøkeprosessen, feks PC. Konteksten kan være som gruppearbeid på skolen, der elevene øver seg på å utvikle informasjonskompetanse sammen med hverandre. Det de lærer der tar elevene deretter med seg videre og bruker den individuelt, for så å bruke den i en sosial samhandling med andre igjen. Dette blir som en kunnskapssirkel, der kunnskapen er dynamisk og hele tiden utvikler seg. Man kan se på utviklingen av informasjonskompetanse som en form for "stillasbygging", der lærer og skolebibliotekar er støtter under tillæringen, men der eleven etter hvert skal stå alene med kunnskapen, stillaset tas ned.

Forskning (Aleksandersson og Limberg) på informasjonskompetanse i skolen viser at det er en overdreven tro på elevenes evne til å søke. Lærerne i denne undersøkelsen, mente å tro at elevenes kompetanse nærmest kom av seg selv og at dette var noe de kunne fra før. Men undersøkelsen viste at dette ikke stemte. Elevene benyttet seg ofte av overflatisk søking på Google og klipp- og lim metoden var utbredt (fast surfers). Dette var særlig i situasjoner der læreren hadde bestemt tema. I tilfeller der elevene selv valgte tema, søkte de dypere og

brukte lengre tid både i søkeprosessen og på å omformulere og tilpasse teksten til eget bruk (deep-divers). Forskerne konkluderte dermed med at læringsutbyttet var avhengig av elevenes motivasjon og interesser. Elevene la ned en større innsats dersom de kunne undersøke et tema de selv var interessert i. Dette viser at samspillet mellom informasjonssøkingen og det emnet elevene skal undersøke, har betydning for læringsutbyttet. Videre viser det seg at undervisning i kildebruk og kildekritikk bør gjøres "just-in-time" og ikke "just-in-case" (Van Deusen). Dvs at elevene må få undervisning i dette akkurat når behovet er der, og ikke feks i starten av skoleåret. Dette fordi da vil elevene relatere kunnskapen direkte til egen oppgave og se nytten av slik kunnskap.

Så hvordan kan lærer og skolebibliotekar samarbeide om å legge til rette for et nært samspill mellom det emnet elevene skal undersøke og informasjonssøkeprosessen? Jeg vil her ta utgangspunkt i en klasse på studiespesialisering på videregående skole, og vise hvordan et samarbeid kan se ut når elevene skal i gang med å finne litteratur til fordypningsoppgaven.

Samarbeid om læring

For at lærer og skolebibliotekar (heretter SKB) skal kunne samarbeide er det først og fremst viktig med en plan for samarbeid, helst med støtte hos skolens ledelse. Det kan være en plan à la den tentative skolebibliotekplanen Rafste beskriver i boka "Oppdagelse, opplevelse, opplysning". Her er det lagt inn konkrete arbeidsprosesser for elevene i søkeprosessen og i informasjonsinnhenting. Det står eksplisitt hva SKB skal bidra med og hva læreren har ansvar for, og hva begge skal ha ansvar for. Rafstes modell tar utgangspunkt i den vide definisjonen av informasjonskompetanse. Dvs at SKB også er med helt i starten av prosessen, med valg av tema og utvikling av problemstilling, og til slutt under evalueringen. Altså ikke bare under selve søkeprosessen og i vurderingen av kildene, slik den smale definisjonen legger opp til og som kanskje har vært mest vanlig for SKB å være med på. Her vil SKB altså være med under hele prosessen, også under evalueringen. Her vil de evaluere hva som er gjort, hvordan det gikk og hva som eventuelt kan gjøres annerledes neste gang.

SKB er altså med fra starten når valg av tema og problemstilling skal gjøres. Her kan SKB komme med viktige innspill til hvilke tema det kan være lurt å velge, ettersom SKB har god kjennskap til hva som finnes av litteratur, både i egen boksamling og hos andre bibliotek og avdelinger. Elevene kan her selv komme med forslag til hva de kan tenke seg å skrive om, innenfor visse rammer selvsagt, og kan i samarbeid med lærer og SKB komme fram til en problemstilling. Da vil elevene føle at de selv er delaktig i prosessen og vil føle et eierskap til temaet de har valgt. De vil ha valgt et tema de selv har interesse av å finne ut mer om, og det vil gjøre at de legger en større innsats i søkeprosessen og i vurderingen av kildene de finner, de vil forhåpentligvis bli "deep divers" heller enn "fast surfers". SKB kan finne fram forslag til bøker i henhold til temaer elevene velger, samt lete fram støttelitteratur som kan være aktuell. Dette fordi det ofte kan være nødvendig å låne inn bøker fra andre avdelinger eller fjernlån. Dette vil lette litt på trykket for både elevene og for bibliotekene.

Under selve søkeprosessen og i kildevurderingen er det naturlig at SKB er med å bidrar. H*n kan modellere for elevene, eller demonstrere, hvordan man søker, hvilke søkemotorer og databaser som er lurt å bruke, hvordan man avgrenser søket osv. Videre kan SKB undervise elevene i kildekritikk og referansebruk, noe en skolebibliotekar tradisjonelt er ekspert på. Ved å undervise i dette "just-in-time" vil elevene ha større læringsutbytte enn om de blir undervist i dette uavhengig av behov (just-in-case).

I selve skriveprosessen er det elevene selv som må jobbe, men her kan både lærer og SKB være behjelpelig med råd og veiledning i forhold til struktur og inndeling av oppgaven. Under evalueringen kan det være lurt med en liten spørreundersøkelse til elevene om hvordan de mener prosessen har vært. Dette kan være viktig informasjon for læreren og SKB å ta med seg videre.

Fordeler med samarbeid er at både lærer og SKB vil lære av hverandre. Læreren vil se hva SKB kan bidra med, da dette ikke alltid er like klart. Mange lærere tror skolebibliotekaren bare sitter å piper inn og ut bøker. I en slik prosess vil SKB være en ressurs for både lærer og elever, og vil også på den måten frigjøre tid for læreren. Fordeler for SKB er at h*n vil lære pedagogiske og didaktiske metoder av læreren, da ikke alltid SKB har pedagogisk bakgrunn. SKB vil også bli bedre kjent med elevene og dere styrker og svakheter, interesser og behov, noe som kan være en fordel senere under feks bokformidling og lesestimulering.

Jeg kan egentlig ikke se at det kan være noen ulemper ved et slikt samarbeid.

Oppsummering og avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på informasjonskompetanse som et sammensatt og fagovergripende begrep. Sammensatt som at det består av flere kompetanser, som lese- og tekstkompetanse og også evne til kritisk tenkning og refleksjon. Dette er viktige egenskaper å inneha i et demokratisk samfunn, der informasjonsflommen er over oss og evne til å sortere ut relevant informasjon blir avgjørende for vår deltakelse

i samfunnsmessige og demokratiske prosesser. Dette gjør også informasjonskompetanse som en del av skolens dannelsingsprosjekt.

Videre har jeg vist at informasjonskompetanse er fagovergripende, dvs at det er en kompetanse som er viktig å ha innen alle fag på skolen, også byggfag eller matte. Selv om man skal velge praktiske yrker, blir de yrkene også etter hvert mer teoretiske med feks instruksjoner med relativt avansert fagterminologi.

Utvikling av informasjonskompetanse skjer i samspill med andre og i ulike sosiale kontekster. Det kan være i samspill med redskaper eller med andre elever eller lærere. Kompetansen utvikles sammen med andre, og individuelt, og sammen med andre igjen. Det er en kontinuerlig prosess. Samarbeid mellom lærer og skolebibliotekar i utvikling av informasjonskompetanse kan være fruktbar, med tanke på at begge kan lære av hverandre og se nytten av et slikt samarbeid. Dette vil være til fordel for elevene, som vil ha flere fagpersoner å støtte seg på under utviklingen av informasjonskompetanse.

Besvart.